

Daj Bohu dušu a nám peniaze!

Jánošíkovo zbojníctvo trvalo jeden a pol roka, jeho najväčšia časť spadá do letného a jesenného obdobia roku 1712. Práve na jeseň ho v Klenovci chytili liptovskí drábi a spolu s Uhorčíkom uväznili v hrachovskom kaštieli. Zakrátko sa však dostal na slobodu, pretože svojich väzňateľov dokázal presvedčiť o svojej nevine – zrejme aj vďaka úplatkom vo forme syra a líščích kožušín.

Jánošík neskôr na súde priznal dvanásť deliktov, zväčša prepádov. Medzi obeťami jeho družiny boli kupci, mešťania, šľachtici, ale aj duchovní. Raz ozbíjali farára, druhý raz farárku plaviacich sa na plti po Váhu. Medzi Važcom a Štrbou zasa kupcov obrali o víno. Až dvakrát olúpili žilinského meštana Jána Šipoša. Prvý raz ho Jánošík vystriehol len vo dvojici s Uhorčíkom a vzali mu súkno, za ktoré obaja utržili po sedemnást zlatých. Stalo sa to tesne pred Uhorčíkovou svadbou, takže peniaze sa mu zišli. Pri druhom prepade Ján Šipoš prišiel o honosný pás a štyri zlaté. Zbojníci však korisť stratili v Terchovej, kde ich hajdúsi počas prenasledovania rozohnali. Baróna Révaia obrali o pušky a o šabľu v striebornej pošve. Terchovské dievčatá od hôrných junákov dostali zlaté prstene pána Skalku z Trenčianskej stolice, strieborný pohár z inej lúpeže zasa údajne poslužil terchovskej krčmárke ako platba za tabak, pivo a pálenku...

Slávnemu terchovskému zbojníkovi sa osudným stal prepád bohatej vdovy po cisárskom dôstojníkovi Schardonovi (Schardonka) na jeseň roku 1712. Zbojníci, ktorých na jej cestu upozornil istý valach, ju ozbíjali pri Garajovom potoku medzi Východnou a Važcom. Drahocennosti zo zboja Jánošík skryl (neskôr si ich privlastnil spomínaný valach), druhom dal len ukoristenú pušku a sám si nechal dve parochne.

Nahnevaná vdova sa rázne sťažovala a vďaka známostiam nebohého manžela získala finančnú náhradu od Liptovskej stolice, ktorá ešte zintenzívnila snahu o dolapenie zbojníkov. Už v júni 1712 sa v Liptovskej a v Oravskej stolici v dôsledku častých lúpeží rozhodli zvýšiť počet pandúrov na sedemnást

mužov. Okrem slušnej mzdy ich mala motivovať vysoká odmena za chytenie zbojníka päťdesiat zlatých.

V zime na prelome rokov 1712 a 1713 sa Jánošík ukrýval na viacerých miestach, aj u svojho priateľa Uhorčíka v Klenovci. Tam ho asi začiatkom marca 1713 znova chytili a uväznili vo Vranovskom kaštieli v Palúdzke pri Liptovskom Mikuláši. Keďže pri prehliadke domu sa našli ukradnuté veci, vojaci zatkli aj jeho majiteľa, ktorého pravú totožnosť vtedy ešte nepoznali.

Neúprosný ortiel

V dňoch 16. a 17. marca 1713 zasadal v Liptovskom Sv. Mikuláši stoličný súd. Jánošíka obvinili zo vzbury, zbíjania a z vraždy farára z Domaníže. Jánošík však vraždu aj ďalšie zločiny, ktoré mu pripisovali, poprel. Duchovného údajne zastrelili Turiak (Huncaga) zo Staškova s Plavčíkom z Dunajova.

Jánošík sa počas vypočúvania správal hrdinsky, na otázky odpovedal vyhýbavo alebo mlčal a svojich tovarišov neprezradil. V druhý deň súdu bol pritom vystavený aj mučeniu, najskôr ľahšiemu, neskôr ťažšiemu, ktoré zahŕňalo pálenie pokožky, zapichovanie žeravých hrotov pod nechty, drvenie údov a naťahovanie na škripec.

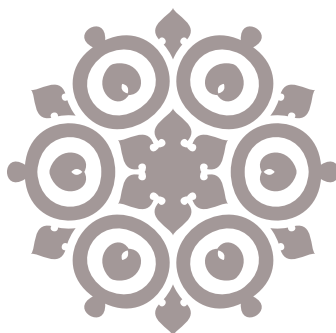
Jánošíka napriek snahám obhajoby, ktorá zdôrazňovala jeho mladý vek a skutočnosť, že nikoho nezabil, napokon uznali vinným a súd ho odsúdil na trest smrti:

*„Ponevač podepsaný (obžalovaný) Juro Jánošík
zavrhujúce prikázaní jak božské, tak než zákon
krajinský predtým dvema roky dal sa na zbojstvo
a vudcem aneb hajtmanem takovým se učinil, který
s tými tovariši svými na cestách zastavujúce lidí
o statek pripravil, áno jako sa z jeho vlastného vyznání
zdá, jeho tovariši, kde on též bol přítomný, pána pátera*

*z Domaníže prestrelili a bezbožne zamordovali.
Jak též i jinších, jako jest predepsané, zlých skutkov se
dopustil. Protož pro takové zlé účinky a prikázáním
prestúpení má být na hák na levém boku prehnaný
a tak na příklad jinších takových zločincov
má být zavesený.“*

Poprava prebehla 18. marca (podľa iných zdrojov už 17. marca) 1713 v Liptovskom Sv. Mikuláši na popraviske nazvanom príznačne Šibeničky. Telo pochovali na kuruckom cintoríne v Čemiciach. Keď budovali vodnú nádrž Liptovská Mara, cintorín i celú obec zatopila voda.

Trestu smrti neunikol ani Jurajov brat Ján Jánošík, ktorý bol obžalovaný z lúpežnej vraždy, prechovávanía koristi bratovej družiny a z pomoci zbojníkom, ani Tomáš Uhorčík, ktorého pôvodne súdili ako Martina Mravca za prechovávanie kradnutých vecí. Uhorčík však mučenie nevydržal a prezradil kontakty so zbojníckymi družinami, prechovávanie koristi aj svoju pravú totožnosť, čo napokon viedlo k hrdelnému rozsudku – skončil pri lámaní v kolese.

Povesti o zbojníkoch

Povesti so zbojníckymi námetmi sú najväčším cyklom slovenských ľudových povestí. Ich vznik spadá do druhej polovice 17. storočia a rozšírili sa najmä v 18. storočí. V ľudovom prostredí boli veľmi obľúbené predovšetkým pre svoje ideové zameranie. Výskyt viacerých námetov pritom dosiahol takmer celoslovenské rozmery. Ich podstatná časť sa sústreďuje na postavu legendárneho Juraja Jánošíka. Vystupuje v nich ako ľudový hrdina, bojovník proti krivde, zástanca ubiedených poddaných. Ľudová fantázia ho obdarila priam rozprávkovými vlastnosťami, zázračnou silou a neobyčajnou rozvahou. V mnohých oblastiach sa dodnes tradujú podania o jeho činoch, valaške, čarovnom opasku, ktorý mu darovali víly a ktorý ho mal chrániť pred guľkami, o pokladoch aj o ďalších zbojníkoch z jeho družiny – o Ilčíkovi, Adamčíkovi, Surovčíkovi, Uhorčíkovi, Hrajnohovi či Gajdošíkovi. Zbojnícka tematika v povestiach pritom prešla istým vývinom. Dokladom je cyklus o zbojníkovi z prvej tretiny 19. storočia Michalovi Vdovčíkovi, ktorý pôsobil v Gemeri. Črty hrdinskosti sa uňho dostávajú do úzadia a jeho kresbu prerastajú prvky dobrodružnosti a šibalstva. Príbehmi so zbojníckymi námetmi vrcholí historická povesť ako epický žáner slovenského folklóru, pričom tento materiál sa zaraďuje k najpozoruhodnejším prejavom slovenskej ľudovej prózy.

Jánošíkova sila

Jánošík, kým bol mladý, rád veľa spával. Preto ho otec ani inak nevoľal, len Pecom. Dni a týždne preležal na peci a nestaral sa o nič.

Raz v zime, keď nastala snehová chumelica, prišla jeho mať striga aj s druhými strigami, aby doma robili čary.

Strigy hneď, ako vstúpili do izby, zavoňali, že tam človečinou razí. Poobzerali sa po izbe a vskutku videli Jánošíka, ako si odľu-koval. Báli sa, že ich môže vyzradiť, keby nespal, preto vzali žeravý uhoľ, položili mu ho na brucho a dávali pozor, či sa neprebudí. Ale Jánošík, bárs ho aj uhoľ veľmi páľil, ani len nemukol.

Keď strigy videli, že ho ani horúci uhoľ neprebudí, boli pre-svedčené, že tuho spí. Dali sa teda hneď do čarovania.

Malé dieťa, ktoré potajomky ukradli od susedov, posekali na drobné kúsky a pohádzali do kotla. Jedna striga vždy podkladala pod kotol a druhé odriekali všelijaké čarovné slová. Jánošík všet-ko počul, čo rozprávali, ale vidieť nevidel nič, lebo sa bál, že by ho zbadali, keby otvoril oči. Robil sa, že spí ani zarezaný.

Keď už strigy pozaklínali všetko dobré aj zlé, vychytili sa na krížne cesty, aby tam dovŕšili svoje čary. Kým sa strigy vonku bavi-li, Jánošík skočil z pece a fuk jednu háňku z dieťaťa do vrecka. Po-tom zasa vyliezol na pec a nedal znať, že nespí.

Sotvaže sa vystrel, tu zrazu schytil sa ešte väčší víchor. Dvere sa rozčapili, obloky rinčali a strecha prašťala. Po tomto hrmote dobeh-li strigy, ktorá dvermi, ktorá oblokom. Všetky vrhli ostrý pohľad na Jánošíka, ale ani teraz nezbadali, že je hore.

Strigy mali už naponáhlo, preto chytro chceli dovedna pozbierať rozsekané dieťa. Keď už boli skoro hotové, zbadali, že z jedného prs-ta háňka chybí. Hľadali ju, hľadali, ale háňky nikde nebolo.

Tu odrazu vyskočí Jánošík z pece a ukáže strigám ukradnutú háňku. Strigy sa zľakli, lebo vedeli, že bude s nimi zle, ak ich Jánošík vyzradí. Preto ho najstaršia chcela uchlácholiť darom a sľubovala mu silu Valibuka. Jánošíkovi sa to pozdávalo, nerozmýšľal dlho, lež smelo odpovedal strigám, že za taký dar bude mlčať.

Ako strigy Jánošíkovo rozhodnutie počuli, cvalom leteli na pole. Tu hneď nasiali konopí, ktoré ešte v ten deň vzišli a narástli, takže večer ich už aj vytrhali a na trlici vytrepali. Potom urobili z nich priadzu a upriadli mu šnúрку do gati.

Ako sa ňou Jánošík opásal, zacítil veľkú silu, a pretože vtedy bolo zle na svete, išiel po zboji, aby pánom bral a chudobným dával.

CHUDOBNÝM DÁVAL...